

Geschiedenis van IKOS

Oprichting in 1945: prof.dr. Philip Kohnstamm eerste voorzitter

De landelijke stichting IKOS is in 1945 opgericht. De eerste voorzitter was prof.dr. Philip Kohnstamm (1875 – 1951). Hij leidde de vergaderingen vanaf de oprichting tot 1951. Philip Kohnstamm was de eerste hoogleraar opvoedkunde in ons land. Hij zag de godsdienstige opvoeding als een van de belangrijke dimensies in de ontwikkeling van de persoonlijkheid. In Kohnstamms benadering van de pedagogiek zijn wereldbeschouwing en opvoedingsidealen nauw met elkaar verbonden. Zijn benadering wordt aangeduid met personalistische pedagogiek. Kohnstamm schreef een driedelig, wijsgerig en pedagogisch hoofdwerk *Schepper en schepping*, dat tussen 1926 en 1931 verscheen. Heel bekend is het tweede deel, met als ondertitel *Persoonlijkheid in wording*, schets ener christelijke opvoedkunde. Kohnstamm was een belangrijke pleitbezorger van de openbare school, verzuiling vond hij sektarisch.

Geschiedenis van IKOS

De officiële oprichting van het Interkerkelijk Overleg in Schoolzaken (IKOS) vond plaats op 1 november 1945 in de Nieuwe Kerk te Amsterdam. Na prof. Kohnstamm werd prof.dr. M.A. Beek voorzitter van 1952 tot 1965. Prof.dr. J. Sperna Weiland werd de derde voorzitter. Het secretariaat van IKOS was gevestigd op de Koninginnegracht 81 te Den Haag. In het bestuur van de landelijke stichting IKOS waren in de eerste decennia vertegenwoordigd de Nederlands Hervormde Kerk, de Evangelisch Lutherse Kerk, de Doopgezinde sociëteit, de Remonstrantse Broederschap, het Leger des Heils, de Unie van Baptistengemeenten en de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB.

Op veel plaatsen in het land werden plaatselijke of regionale afdelingen van IKOS opgericht. Decennialang traden deze afdelingen op als werkgever van de docenten GVO. Zij werkten daartoe samen met plaatselijke kerken en verwierven in vele gevallen subsidie van burgerlijke gemeenten.

In de tachtiger jaren van de vorige eeuw gingen veel burgerlijke gemeenten ertoe over het subsidiëren van GVO op de openbare basisschool af te schaffen. Kerk en Staat moesten definitief gescheiden worden. Dit alles had een verslechtering van de rechtspositie van de docent GVO tengevolge. Ook de toenemende secularisatie zal verantwoordelijk zijn voor de achteruitgang.

IKOS-opleiding

Vanaf 1952 komen wij in de registers van IKOS de namen tegen van geslaagden voor het zgn. IKOS-diploma (Testimonium I). Het Testimonium I was een getuigschrift tot het geven van bijbelonderwijs en godsdienstonderwijs bij het lager onderwijs, het mavo en het primaire en secundaire beroepsonderwijs. Het Testimonium was gelijkgesteld aan het Testimonium van de Nederlands Hervormde Kerk. Het werd erkend als een derdegraads bevoegdheid. Voorwaarde tot het behalen hiervan was het bezit van de onderwijsbevoegdheid. De studenten kregen onderricht in het Oude en Nieuwe Testament, de kerkgeschiedenis, de wereldgodsdiensten en de didactiek.

In 1952 kon aan 111 geslaagden het IKOS-diploma worden uitgereikt. In de loop der jaren liep dat aantal op tot 320 gediplomeerden in 1977. Daarna waren de vette jaren voorbij. In 1986 werden nog 44 diploma's uitgereikt. Die terugloop had te maken met de herstructurering van het HBO. De Opleiding voor het IKOS-diploma vond eerst uitsluitend plaats aan de Rijks- en Gemeentekweekscholen te Hilversum, Deventer, Middelburg, Haarlem, Amersfoort, Apeldoorn, Rotterdam, Maastricht, Meppel, Utrecht, Alkmaar, Arnhem, Doetinchem, Den Haag, Hengelo, Dordrecht en aan de Nutsopleiding voor onderwijzers te Eindhoven, de Kweekschool van het Haagsche Genootschap en de Kweekschool van het Leger des Heils te Amstelveen. Allemaal scholen met een openbare signatuur.

In die jaren waren de Rijkskweekscholen te Apeldoorn en Deventer en de Kweekschool van het Haagsche Genootschap het meest succesvol. In de zeventiger jaren werd de hausse aan geslaagden mede bereikt, doordat niet-openbare Kweekscholen (inmiddels Pedagogische Academies geheten), ook gingen opleiden voor het IKOS-diploma. Vooral de Hervormde Pabo te

Amsterdam en de Christelijke Pabo 'De Klokkenberg' te Nijmegen leverden veel geslaagden af. Dit waren de eerste signalen, dat het onderwijs in ons land de verzuiling voorbij was.

Na de herstructurering van het HBO vanaf 1984, waarbij de Pabo één van de participanten was, raakte de IKOS-opleiding op de achtergrond. In die periode probeert het bestuur van de landelijke stichting IKOS de opleiding een nieuwe impuls te geven door voorafgaande aan de opleiding voor het Testimonium de opleiding voor Kennis Geestelijke stromingen in te voeren. Deze nieuwe opzet sloeg niet aan. Na 1995 neemt het aantal geslaagden voor zowel het één als het ander drastisch af. Derde graads diploma's werden afgeschaft, er kwamen nieuwe vakken en kennis van Geestelijke Stromingen werd een verplicht vormingsgebied. Ook kwam naast het GVO het Humanistisch Vormingsonderwijs (HVO) op.

Participatie van de kerken

In 1989 is de Landelijke *Vereniging* IKOS opgericht. Het bestuur van de Landelijke Stichting IKOS wilde band met het onderwijsveld verstevigen. Er werd ook gestart met regionale scholingsdagen voor de docenten GVO. Voor het in 1988 opgeheven IKOS-bulletin kwam het IKOS Onderwijsblad in de plaats, dat heel praktisch en informatief is.

De oprichting van de Vereniging had helaas statutaire gevolgen voor de samenstelling van het bestuur van de Landelijke Stichting. De Nederlands Hervormde Kerk en de Evangelisch Lutherse kerk konden zich na ampele afweging niet vinden in de nieuwe structuur en traden uit. Sindsdien bestaat het bestuur uit vertegenwoordigers van de zgn. kleine protestantse kerken, t.w. de Remonstrantse Broederschap, de Doopsgezinde Broederschap, de Unie Baptistengemeenten, de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB en de Vereniging Vrijzinnige Protestanten.

Gelukkig is de samenwerking met de PKN hersteld. Om de kwaliteit van het GVO op de openbare basisschool te waarborgen, hebben PKN en de landelijke stichting IKOS als belangenbehartigers van het GVO de handen ineen geslagen. Die samenwerking heeft ertoe geleid, dat de HBO-opleiding voor het godsdienstdiploma nieuw leven is ingeblazen. Aan de NHL hogeschool te Leeuwarden, Windesheim te Zwolle en de Protestants Christelijke Hogeschool (PCE) te Ede kunnen studenten het godsdienstdiploma nieuwe stijl behalen. Daarnaast leidden nog enkele Pabo's op tot het IKOS-diploma oude stijl.

drs. Bert Jansen